

Netolygūs įverčiai puasoninėje aproksimacijoje

Kazimieras PADVELSKIS (VGTU)

el. paštas: amkapa@vdu.lt

Tegul $X_{n1}, X_{n2}, \dots, X_{nk_n}, k_n \rightarrow \infty$, kai $n \rightarrow \infty$, – nepriklausomų atsitiktinių dydžių serijų seka. Atsitiktinio dydžio $X_{nj}, j = 1, 2, \dots, k_n$, charakteristinę funkciją

$$f_j(t) = f_{nj}(t) = Ee^{itX_{nj}},$$

jei $E|X_{nj}|^s < \infty$, taško $z = z(it) = e^{it} - 1$ aplinkoje, parašysime pavidalu

$$f_j(t) = 1 + \sum_{k=1}^s \frac{\alpha_{jk}}{k!} (e^{it} - 1)^k + o(|e^{it} - 1|^s), \quad (1)$$

Čia α_{jk} – atsitiktinio dydžio X_{nj} faktorialiniai momentai, t.y.

$$\alpha_{jk} = \frac{d^k}{dz^k} E(1+z)^{X_{nj}} \Big|_{z=0} = EX_{nj}(X_{nj} - 1) \cdots (X_{nj} - k + 1),$$

o faktorialiniai kumuliantai

$$\gamma_{jk} = \frac{d^k}{dz^k} \log E(1+z)^{X_{nj}} \Big|_{z=0}, \quad k = 1, 2, \dots$$

Šiame darbe nagrinėjami nepriklausomų atsitiktinių dydžių, igyjančių sveikąsias neneigiamas reikšmes, sumų $S_{nk_n} = X_{n1} + X_{n2} + \dots + X_{nk_n}$ skirstinių aproksimacijos Puasono dėsnio ([1], [2], [3]) liekamojo nario netolygūs įverčiai. Puasono skirstinio su parametru λ pasiskirstymo funkciją žymėsime

$$\Pi(x; \lambda) = \sum_{l=0}^{[x]} \pi(l; \lambda) = \sum_{l=0}^{[x]} \frac{\lambda^l}{l!} e^{-\lambda}.$$

Be to, žymėsime

$$\pi_1(l; \lambda) = \pi(l; \lambda) - \pi(l-1; \lambda), \quad \pi(l; \lambda) = 0, \quad l = -1, -2, \dots$$

Visi rezultatai gauti, pritaikius lema, kurią tik suformuluosime.

LEMA. *Jei atsitiktinių dydžių X ir Y , igyjančių sveikąsias reikšmes, pasiskirstymo funkcijos $F(x)$ ir $G(x)$, charakteristinės funkcijos $f(t)$ ir $g(t)$, o $\Delta(x) = F(x) - G(x)$*

ir $\delta(t) = f(t) - g(t)$, tai

$$(1 + |x|)|\Delta(x)| \leq \frac{1}{8\pi} \left\{ 4 \int_{-\pi}^{\pi} \left| \frac{\delta(t)}{\sin \frac{t}{2}} \right| dt + \int_{-\pi}^{\pi} \left| \frac{\delta(t)}{\sin^2 \frac{t}{2}} \right| dt + 2 \int_{-\pi}^{\pi} \left| \frac{\delta'(t)}{\sin \frac{t}{2}} \right| dt \right\} \quad (2)$$

ir

$$(1 + |x|)^2 |\Delta(x)| \leq \frac{1}{8\pi} \left\{ 8 \int_{-\pi}^{\pi} \left| \frac{\delta(t)}{\sin \frac{t}{2}} \right| dt + 5 \int_{-\pi}^{\pi} \left| \frac{\delta(t)}{\sin^2 \frac{t}{2}} \right| dt + \int_{-\pi}^{\pi} \left| \frac{\delta(t)}{\sin^3 \frac{t}{2}} \right| dt + 8 \int_{-\pi}^{\pi} \left| \frac{\delta'(t)}{\sin \frac{t}{2}} \right| dt + 2 \int_{-\pi}^{\pi} \left| \frac{\delta'(t)}{\sin^2 \frac{t}{2}} \right| dt + 2 \int_{-\pi}^{\pi} \left| \frac{\delta''(t)}{\sin \frac{t}{2}} \right| dt \right\}. \quad (3)$$

1 TEOREMA. Jeigu nepriklausomi kiekvienoje serijoje atsitiktiniai dydžiai X_{nj} , $j = 1, 2, \dots, k_n$, $n = 1, 2, \dots$ įgyja neneigiamas sveikąsias reikšmes, turi vidurkius $EX_{nj} = \lambda_j^{(n)} > 0$, ir

$$\bar{\alpha}_{jk} = E|X_{nj}(X_{nj} - 1) \cdots (X_{nj} - k + 1)| \leq \frac{k! \lambda_j^{(n)}}{\Delta_n^{k-1}}, \quad k = 2, 3, \quad (4)$$

o

$$10 \leq \Delta_n \leq \left(\max_{1 \leq j \leq k_n} \lambda_j^{(n)} \right)^{-1}, \quad (5)$$

tai

$$(1 + |x|) \left| P\{S_{nk_n} < x\} - \Pi(x; \lambda) - \frac{1}{2} \Gamma_2 \pi_1([x]; \lambda) \right| \leq 49 \frac{\lambda}{\Delta_n^2},$$

čia $\lambda = \sum_{j=1}^{k_n} \lambda_j^{(n)}$, $\Gamma_2 = \sum_{j=1}^{k_n} \gamma_{j2}$.

Įrodymas. Įvertinsime

$$|\delta_n(t)| = |f_{S_{nk_n}}(t) - g(t)| = \left| f_{S_{nk_n}}(t) - e^{\lambda(e^{it}-1)} \left(1 + \frac{1}{2} \Gamma_2 (e^{it} - 1) \right)^2 \right|.$$

Analogiškai, kaip ir [2], gauname

$$f_j(t) = 1 + \alpha_{j1}(e^{it} - 1) + \frac{\alpha_{j2}}{2!}(e^{it} - 1)^2 + \frac{\beta_{j3}}{2!}(e^{it} - 1)^3, \quad (6)$$

čia

$$\beta_{j3} = \int_0^1 (1 - \tau) \varphi_{nj}'''(\tau(e^{it} - 1)) d\tau,$$

o $\varphi_{nj}(z) = E(1 + z)^{X_{nj}}$. Kai $z_0 = \tau(e^{it} - 1)$, tai

$$|\varphi_{nj}'''(z_0)| = |EX_{nj}(X_{nj} - 1)(X_{nj} - 2)(1 + z_0)^{X_{nj}-3}| \leq \bar{\alpha}_{j3},$$

ir

$$|\beta_{j3}| \leq \frac{1}{3} \bar{\alpha}_{j3}.$$

Tada

$$\exp \log f_j(t) = \exp \left\{ \alpha_{j1}(e^{it} - 1) + \frac{\gamma_{j2}}{2!}(e^{it} - 1)^2 + r_{j1}(t) + r_{j2}(t) \right\},$$

čia

$$\begin{aligned} r_{j1}(t) = & \left(\frac{\beta_{j3}}{2!} - \alpha_{j1} \frac{\alpha_{j2}}{2!} \right) (e^{it} - 1)^3 - \frac{1}{2} \left(\left(\frac{\alpha_{j2}}{2!} \right)^2 + \alpha_{j1} \beta_{j3} \right) (e^{it} - 1)^4 \\ & - \frac{\alpha_{j2} \beta_{j3}}{2!2!} (e^{it} - 1)^5 - \frac{1}{2} \frac{\beta_{j3}^2}{(2!)^2} (e^{it} - 1)^6 \end{aligned}$$

ir

$$r_{j2}(t) = \sum_{k=3}^{\infty} \frac{(-1)^{k-1}}{k} \left(\alpha_{j1}(e^{it} - 1) + \frac{\alpha_{j2}}{2!}(e^{it} - 1)^2 + \frac{\beta_{j3}}{2!}(e^{it} - 1)^3 \right)^k.$$

Tegul

$$r(t) = \sum_{j=1}^{k_n} (r_{j1}(t) + r_{j2}(t)).$$

Tada

$$\begin{aligned} \exp \log f_{S_{nk_n}}(t) &= \exp \left\{ \sum_{j=1}^{k_n} \log f_j(t) \right\} \\ &= \exp \left\{ \lambda(e^{it} - 1) + \frac{\Gamma_2}{2!}(e^{it} - 1)^2 + r(t) \right\}. \end{aligned} \quad (7)$$

Iš (4), (5), gauname

$$|r(t)| \leq 3,06 \frac{\lambda}{\Delta_n^2} |e^{it} - 1|^3.$$

Iš (4), turime

$$\frac{1}{2} |\Gamma_2| \leq \frac{\lambda}{\Delta_n}.$$

Kadangi $|e^{\lambda(e^{it}-1)}| = e^{-2\lambda \sin^2 \frac{t}{2}}$ ir $|e^{it} - 1| = 2|\sin \frac{t}{2}|$, tai

$$|\delta_n(t)| = |f_{S_{nk_n}}(t) - g(t)| \leq 32,28 \frac{\lambda}{\Delta_n^2} \left| \sin \frac{t}{2} \right|^3 e^{-\lambda \sin^2 \frac{t}{2}}. \quad (8)$$

Analogiškai įvertiname ir $|\delta'_n(t)| = |f'_{S_{nk_n}}(t) - g'(t)|$. Mūsų atveju,

$$|\delta'_n(t)| = |f'_{S_{nk_n}}(t) - g'(t)| \leq 72, 55 \frac{\lambda}{\Delta_n^2} \sin^2 \frac{t}{2} e^{-\lambda \sin^2 \frac{t}{2}}. \quad (9)$$

Įstatę (8) ir (9) į (2), gauname

$$(1 + |x|) \left| \mathbb{P}\{S_{nk_n} < x\} - \Pi(x; \lambda) - \frac{1}{2} \Gamma_2 \pi_1([x]; \lambda) \right| \leq 49 \frac{\lambda}{\Delta_n^2}.$$

Analogiškai įrodoma kita teorema.

2 TEOREMA. *Jeigu nepriklausomi kiekvienoje serijoje atsitiktiniai dydžiai X_{nj} , $j = 1, 2, \dots, k_n$, $n = 1, 2, \dots$ įgyja neneigiamas sveikąsias reikšmes, turi vidurkius $\mathbb{E}X_{nj} = \lambda_j^{(n)} > 0$, ir*

$$\bar{\alpha}_{jk} = \mathbb{E} |X_{nj}(X_{nj} - 1) \cdots (X_{nj} - k + 1)| \leq \frac{k! \lambda_j^{(n)}}{\Delta_n^{k-1}}, \quad k = 2, 3, \quad (10)$$

o

$$10 \leq \Delta_n \leq \left(\max_{1 \leq j \leq k_n} \lambda_j^{(n)} \right)^{-1}, \quad (11)$$

tai

$$(1 + |x|)^2 \left| \mathbb{P}\{S_{nk_n} < x\} - \Pi(x; \lambda) - \frac{1}{2} \Gamma_2 \pi_1([x]; \lambda) \right| \leq C \frac{\lambda}{\Delta_n^2},$$

čia $\lambda = \sum_{j=1}^{k_n} \lambda_j^{(n)}$, $\Gamma_2 = \sum_{j=1}^{k_n} \gamma_{j2}$, o C – absoliuti konstanta.

Literatūra

1. V. Čekanavičius, Nonuniform theorems for discrete measures, *Liet. matem. rink.*, **33**, 149–163 (1993).
2. A. Aleškevičienė, V. Statulevičius, Asimptotiniai skleidiniai aproksimuojant Puasono dėsniumi, *Liet. matem. rink.*, **35**, 393–414 (1995).
3. A.D. Barbour, L. Holst, S. Jenson, *Poisson Approximations*, Oxford, Clarendon Press (1992).

SUMMARY

K. Padvelskis. Nonuniform estimates in the approximation by the Poisson law

Poisson approximation for the sum of independent random variables is investigated in this paper.

Keywords: Poisson distribution, independent random variables, nonuniform estimates.